

Postępowanie karne

NSP (z)

Uzupełnienie zajęć nr 6:

Zakazy dowodowe.

MGR BŁAŻEJ BOCH

KATEDRA POSTĘPOWANIA KARNEGO

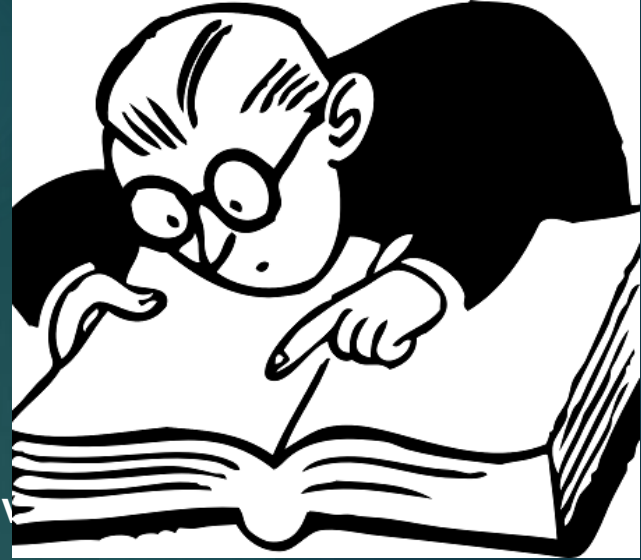
WYDZIAŁ PRAWA, ADMINISTRACJI I EKONOMII

UNIwersytet Wrocławski

Dowody nielegalne i dowody zebrane w sposób sprzeczny z ustawą

Dwa sposoby rozumienia pojęcia „dowód nielegalny”:

- a) **dowód nielegalny to dowód uzyskany (zgromadzony) lub przeprowadzony w sposób sprzeczny z prawem – szerokie rozumienie**
- ▶ do naruszenia prawa może dojść na etapie pozyskania dowodu, tj.:
 - ▶ uzyskanie dowodu, który jest objęty zakazem dowodowym (np. zeznań obrońcy) – naruszenie zakazu dowodowego
 - ▶ naruszenie przepisów regulujących sposób przeprowadzania określonych dowodów (np. przeszukania czy kontroli i utrwalania rozmów) oraz przeprowadzania dowodów (np. przesłuchanie podejrzanego bez pouczenia o uprawnieniach)
 - ▶ naruszenie innych niż k.p.k. przepisów
 - ▶ przeprowadzania dowodów (zastąpienie protokołu zeznań notatką urzędową)
- b) **dowód nielegalny to dowód pozyskany w wyniku naruszenia zakazu dowodowego – wąskie rozumienie** (prof. Skorupka)
- ▶ wprowadzenie i wykorzystanie w procesie karnym informacji uzyskanej w następstwie naruszenia konkretnego przepisu k.p.k.

Dowody zebrane w sposób sprzeczny z ustawą

- ▶ Dowody pozyskane w sposób sprzeczny z ustawą to pojęcie szersze od dowodu nielegalnego i obejmuje dowody **pozyskane w sposób sprzeczny z warunkami określonymi w ustawie, choć nie są to dowody nielegalne.**
 - ▶ naruszenie przepisów innych niż zakazy dowodowe
- ▶ Wyróżnienie dowodów zebranych w sposób sprzeczny z ustawą wiąże się z konstytucyjną zasadą legalizmu (art. 7) – organy państwa działają na podstawie i w granicach prawa. Prawo powinno wyznaczać podstawy prawne do podejmowania określonych czynności i granice działań. Wyjście poza granice określone w przepisach – działanie bez podstawy prawnej.
 - ▶ Prawa i wolności obywatelskie – np. prawo do prywatności, tajemnica korespondencji mogą być ograniczone na zasadach określonych w ustawie, jeżeli jest to konieczne w demokratycznym państwie „dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, ochrony (...) zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.” – art. 31 ust. 3 Konstytucji; konstytucyjna klauzula proporcjonalności.

Dowody nielegalne i zebrane w sposób sprzeczny z ustawą

- naruszenie zakazu dowodowego
- naruszenie przepisów o sposobie przeprowadzenia dowodu
- naruszenie innych niż KPK przepisów

Dowód bezpośrednio nielegalny

- ▶ dowód uzyskany z naruszeniem prawa

Dowód pośrednio nielegalny

- ▶ uzyskany legalnie, ale w wyniku nielegalnego wejścia w posiadanie informacji o jego istnieniu
- ▶ tzw. owoce zatrutego drzewa

Owoce zatrutego drzewa

4. Poprawka - Prawa ludu do nietykalności osobistej, mieszkania, dokumentów i mienia nie wolno naruszać przez nieuzasadnione rewizje i zatrzymanie; nakaz w tym przedmiocie można wystawić tylko wówczas, gdy zachodzi wiarygodna przyczyna potwierdzona przysięgą lub zastępującym ją oświadczeniem. Miejsce podlegające rewizji oraz osoby i rzeczy podlegające zatrzymaniu powinny być w nakazie szczegółowo określone.

5. Poprawka (...) Nikt nie może być zmuszony do zeznawania w sprawie karnej na swoją niekorzyść, ani też zostać bez prawidłowego wymiaru sprawiedliwości pozbawiony życia, wolności lub mienia (...).

Fruit of the poisonous tree – dowody uzyskane w wyniku nielegalnego przeszukania, zatrzymania itp. (IV poprawka do Konstytucji USA) albo za pomocą innych czynności naruszających prawa i wolności jednostki zagwarantowane w konstytucji (np. V poprawka do Konstytucji USA – m.in. prawo do nieobciążania się) nie mogą być wykorzystane w procesie. Nielegalne źródło (drzewo) pozyskania dowodów automatycznie skutkuje nielegalnością wszelkich materiałów pozyskanych w wyniku tej czynności (owoce).

Zapobiega wprowadzeniu do procesu **dowodów pośrednio nielegalnych**.

Owoce zatrutego drzewa

- ▶ Doktryna owoców zatrutego drzewa ma zniechęcać organy procesowe (*deterrence effect*) do naruszania przepisów celem pozyskania dowodów przestępstwa.
- ▶ Ochrona konstytucyjnych praw i wolności jednostki, ale jednocześnie ograniczone możliwości poznania prawdy w procesie karnym.
- ▶ Od „owoców zatrutego drzewa” przewiduje się szereg wyjątków, np.:
 1. *Good faith exception* – jeżeli funkcjonariusze byli przekonani (działali w dobrej wierze), że przeszukanie/zatrzymanie jest zgodne z prawem (nakaz przeszukania jest legalny) to dowody tak pozyskane są legalne.
 2. *Inevitable discovery* – *Nix v. Williams*, 1984; dowody odkryte w wyniku nielegalnego przeszukania (naruszenia konstytucyjnych uprawnień jednostki) są dopuszczalne, jeżeli na podstawie innych dowodów zebranych w sprawie wynika, że normalne (legalne) działania policji nieuchronnie doprowadziłyby do ich odkrycia.
 3. Dowody pozyskane przez osobę prywatną w wyniku naruszenia konstytucyjnych uprawnień (np. prawa do prywatności) są dopuszczalne – 4. poprawka odnosi się tylko do organów państwa
 4. *Silver platter doctrine* – jeżeli policja stanowa zgromadziła dowody z naruszeniem 4. poprawki, to prokurator federalny może je wykorzystać w procesie i są dopuszczalne, ponieważ podano je „na srebrnej tacy” i nie miał wpływu na wadliwość ich pozyskania (*Lustig v. USA*, 1949)

Owoce zatrutego drzewa w polskim k.p.k.

- ▶ W k.p.k. nie znajdziemy doktryny owoców zatrutego drzewa. Zgodnie z obowiązującą w procesie karnym zasadą swobody dowodzenia **dopuszczalne jest przeprowadzenie wszelkich czynności dowodowych z wyjątkiem czynności objętych zakazem ich przeprowadzenia.** (wyrok SN z 2.02.2016 r., IV KK 346/15).
- ▶ Wadliwość jednej czynności dowodowej nie oznacza wadliwości innej czynności dowodowej, a prawidłowość każdej z nich należy oceniać według odrębnych kryteriów (S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2013, s. 57).
- ▶ Wprowadzenie do procesu karnego doktryny owoców zatrutego drzewa ograniczyłoby możliwości poznania prawdy w procesie karnym.
 - ▶ Jednym z podstawowych założeń polskiej procedury karnej jest pociągnięcie sprawcy do odpowiedzialności karnej, co przesądza na rzecz możliwości wykorzystania w procesie karnym „dowodów pośrednio skażonych” w celu realizacji tego postulatu (wyrok SN z 2.02.2016 r., IV KK 346/15).
 - ▶ Koncepcja "owoców zatrutego drzewa", znajdująca oparcie w tzw. formalnej teorii dowodów, nie została przyjęta w polskim procesie karnym, gdzie obowiązuje zasada swobodnej oceny dowodów. Ta właśnie zasada nakładała na sąd obowiązek dokonania oceny wszystkich dowodów zgodnie z dyrektywami zawartymi w art. 7 k.p.k. (wyrok SA w Katowicach z 27.05.2004 r., II AKa 160/04)
- ▶ Nie oznacza to, że dowody pośrednio nielegalne nie mogą zostać uznane za niedopuszczalne! Można je wykluczyć powołując się m.in. na rzetelność postępowania (art. 45 ust. 1), konstytucyjną zasadę legalizmu (art. 7), zasadę demokratycznego państwa prawa (art. 2), prawo do prywatności i tajemnicę komunikowania się (art. 49 i 50).
- ▶ Swoboda dowodzenia organów procesowych jest ograniczona konstytucyjnymi prawami i wolnościami jednostki – por. wyrok SA we Wrocławiu z 11.09.2013 r., II AKa 249/13.

Postanowienie SN

z 19.03.2014 r., II KK 265/13

- ▶ Nie jest możliwe zaakceptowanie sytuacji, w której funkcjonariusze demokratycznego państwa, funkcjonariusze władzy publicznej, mogliby gromadzić materiał dowodowy wbrew obowiązującemu prawu, natomiast zgodnie z prawem, na podstawie właśnie tego materiału, obywatele mieliby ponosić odpowiedzialność karną. Każde państwo odpowiada za bezprawną działalność swoich funkcjonariuszy służb specjalnych, a tej odpowiedzialności nie może wyłączać powoływanie się na interes społeczny w zwalczaniu przestępczości.

Wyrok SA w Rzeszowie z 17.12.2015 r., II AKa 61/15

Wynikająca z art. 7 Konstytucji zasada demokratycznego państwa prawnego, wskazuje, że wszystkie organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa. Praworządność to zgodność z normami prawa obowiązującego. **W zorganizowanym procesie stosowania prawa na pierwszy plan wybija się kwestia legalnego stosowania prawa. Zasada praworządności jest podstawową zasadą postępowania w państwie prawa, a chociaż inne zasady mają również niezaprzeczalne znaczenie, to jednak jeżeli stan faktyczny sprawy ustawi którąś z tych zasad w opozycji do zasady legalności, ta ostatnia powinna mieć pierwszeństwo** (J. Zimmerman, Glosa do wyroku SN z 23 lipca 1992 r., sygn. akt III ARN 40/92, PiP 1993 r., z. 8, s.116 i n.).

Działanie na podstawie prawa obejmuje dwa zasadnicze elementy, a mianowicie ustalenie przez organ zdolności prawnej do prowadzenia postępowania w danej sprawie (uprawnienie, kompetencja) oraz zastosowanie przepisów prawa materialnego i przepisów prawa procesowego przy rozpoznaniu i rozstrzyganiu sprawy (podstawa faktyczna, dowodowa i prawna oraz zachowanie prawidłowej procedury). **Każde naruszenie zasady praworządności obarcza organ, nawet w przypadku, gdy wadliwości postępowania lub samej decyzji byłyby spowodowane przez zachowania uczestników postępowania.**

Konstytucja a dowody pośrednio nielegalne

- **Postanowienie SN z 30.11.2010 r., III KK 152/10**

- „W pierwszym rzędzie wprost należy się odwołać do zasad konstytucyjnych. Przede wszystkim do wyrażonej w **art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej** zasady demokratycznego państwa prawnego oraz wyrażonej w **art. 7** zasady, że „organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa”.

- **Wyrok SA we Wrocławiu z 11.09.2013 r., II AKa 249/13**

- Organy postępowania karnego **nie mają całkowitej swobody w doborze i wykorzystaniu środków, metod i sposobów dowodzenia, gdyż działania te podlegają licznym konstytucyjnym i ustawowym ograniczeniom**, a niektóre z nich są bezwzględnie zabronione (zakazane). Konstytucja RP wyraźnie przesądza, że czynności dowodowe ingerujące w wolności i prawa osobiste muszą być konieczne (art. 31 ust. 3) oraz odbywać się w granicach określonych przez przepisy KPK (art. 41 ust. 1; art. 49; art. 50). **Natomiast, w razie przeprowadzenia czynności dowodowych w sposób sprzeczny z ustawą, informacje, a więc środki dowodowe, uzyskane w ich następstwie, podlegają usunięciu (art. 51 ust. 4).** Konstytucyjne wymogi działania organów postępowania karnego sprawiają, że gromadzenie dowodów musi odbywać się w sposób określony w KPK, przez co należy rozumieć zgodność przeprowadzanych czynności dowodowych z ich celem i przesłankami, a także podmiotowymi, przedmiotowymi i temporalnymi granicami określonymi w ustawie procesowej.

- **Wyrok SA w Katowicach z 11.10.2012 r., II AKa 368/12 - Czy w drodze nielegalnych czynności operacyjno-rozpoznawczych - nielegalnych, bo sprzecznych z art. 19a ust. 1 ustawy o Policji, możliwe jest uzyskanie dowodów legalnych, a więc podlegających ocenie według wszelkich kryteriów prawa procesowego?**

- Odpowiedź na to pytanie musi być kategorycznie negatywna, i to z przyczyn zupełnie zasadniczych. Na początku wprost należy się odwołać do zasad konstytucyjnych. Przede wszystkim do wyrażonej w **art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zasady demokratycznego państwa prawnego** oraz wyrażonej w **art. 7 zasady, że "organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa"**. Nadto przywołać tu trzeba art. 45 ust. 1 ustawy zasadniczej, gwarantujący prawo do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy i korespondujący z nim przepis art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, gwarantujący prawo do rzetelnego procesu. Gwarancje te niewątpliwie obejmują konieczność rozstrzygnięcia każdej sprawy na podstawie takich dowodów, które w ramach konkretnego systemu procesowego są prawem przewidziane bądź z nim niesprzeczne, a więc legalne. Trafnie w doktrynie karnego prawa dowodowego podkreślono, że "właśnie w sferze dowodowej zakotwiczone są gwarancje praw jednostki w procesie karnym, a tylko respektowanie tych gwarancji pozwala uznać rozstrzygnięcie sądu karnego za prawidłowe" (Z. Doda, A. Gaberle: Dowody w procesie karnym, Warszawa 1995, s. 22). W świetle tych wszystkich zasad nie jest możliwe zaakceptowanie stanu, w którym funkcjonariusze państwa, a więc władzy publicznej, mogliby gromadzić materiał dowodowy wbrew obowiązującemu prawu, a zgodnie z prawem, na podstawie tego materiału, obywatele mogli ponosić odpowiedzialność karną.

Wyrok SA w Rzeszowie z 17.12.2015 r., II AKa 61/15

Funkcjonariusze (...) mogą zatem podejmować się kontroli operacyjnej, ale tylko takiej, która jest zgodna z ustawą.). (**.. Obowiązkiem organów władzy publicznej jest działanie na podstawie i w granicach prawa (art. 7 Konstytucji RP.)**

Zgodnie z art. 49 Konstytucji RP ograniczenie tajemnicy komunikowania się może nastąpić jedynie w przypadkach określonych w ustawie i w sposób w niej określony. Ustawowe ograniczenia wolności traktowane być muszą w kategoriach wyjątków. Ich istnienie zawsze musi wynikać z wyraźnie sformułowanych przepisów ustawowych i nie może opierać się na domniemaniu. Zasada, że wyjątków nie należy interpretować rozszerzająco (*exceptiones non sunt extendendae*), stanowi powszechnie uznawany kanon wykładni prawniczej. Także w świetle art. 8 Europejskiej Konwencji ingerencja w sferę prywatności jednostki ma charakter wyjątkowy. Jeżeli ustawodawca wyraźnie dopuścił możliwość stosowania kontroli operacyjnej tylko i wyłącznie odnośnie do przestępstw wymienionych w art. 17 ust. 1 ustawy o (...), to nie można tego wyjątku interpretować rozszerzająco i przyjmować, że kontrola może dotyczyć wszystkich przestępstw.

Eksces, polegający na tym, że „przy okazji” zbierania materiału operacyjnie przydatnego dla postępowania w sprawie dotyczącej konkretnego katalogowego przestępstwa, kontrola operacyjna zgromadzi także dane wykraczające poza cel prowadzenia kontroli, oznacza działanie władzy poza zakresem dozwolonego wkroczenia w sferę prywatności. Podobnie należy oceniać zachowania funkcjonariuszy (...), którzy dla legitymizacji czynności operacyjno-rozpoznawczych winni podjąć je dopiero po wyczerpaniu trybu określonego w art. 19 ustawy o Policji. **Prowadzenie czynności przed uzyskaniem pisemnej zgody Prokuratora Generalnego lub poza terminami określonymi w ich zarządzeniu przez Szefa (...) również należy oceniać w kategoriach czynności wykraczających poza cel prowadzenia kontroli, oznaczający jednocześnie działanie władzy poza zakresem dozwolonego wkroczenia w sferę prywatności.**

Owoce zatrutego drzewa w KPK – podsumowanie

- ▶ Generalna zasada – dopuszczalne są wszelkie dowody, poza tymi, które są objęte wyraźnym zakazem dowodowym.
- ▶ Swoboda dowodzenia nie jest nieograniczona – ważne są normy konstytucyjne oraz konwencyjne.
- ▶ Przy dowodach pośrednio nielegalnych ważna klauzula proporcjonalności i badanie wpływu uchybień procesowych na rzetelność postępowania oraz stopnia ingerencji w prawa i wolności jednostki.

Zakazy dowodowe – pojęcie

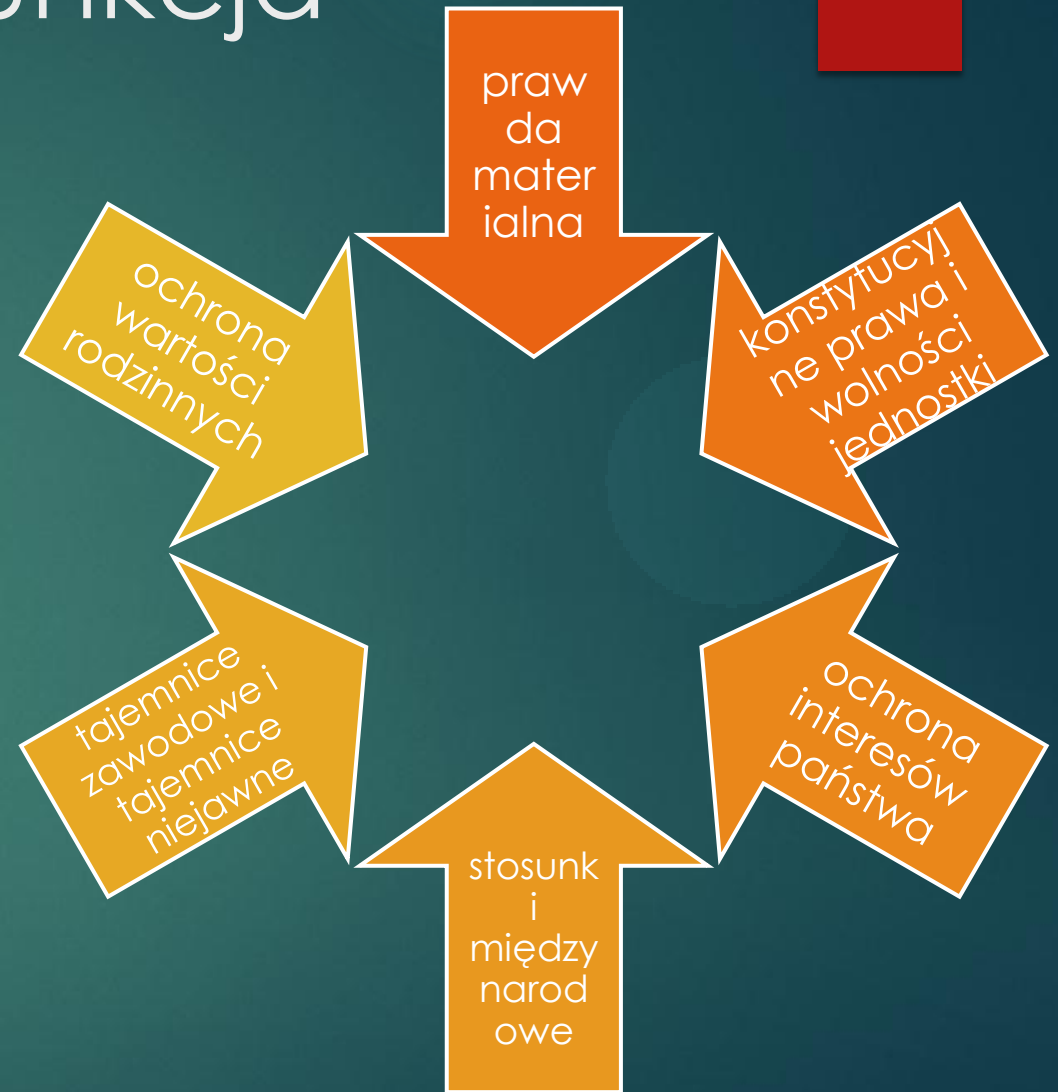
- ▶ Zakaz dowodowy - norma prawna zabraniająca przeprowadzenia dowodu z określonych warunkach lub stwarzająca ograniczenia w uzyskiwaniu dowodów.

Najważniejsze powody wprowadzania zakazów dowodowych do procesu:

- ▶ ochrona godności człowieka oraz integralności jego ciała i mienia;
 - ▶ ochrona ważnych interesów państwa;
 - ▶ ochrona stosunków rodzinnych i bliskich związków świadka z innymi osobami;
 - ▶ ochrona tajemnicy informacji niejawnych i zawodowych.
-
- ▶ Rodzaj dobra chronionego przesądza o zakresie i intensywności zakazu dowodowego. Każdy zakaz dowodowy powoduje zmniejszenie szans wykrycia dowodu, a co za tym idzie jest odstępstwem od zasady prawdy materialnej.
 - ▶ Powinny być ustanawiane tylko wtedy, gdy jest to niezbędne w k.p.k.

Zakazy dowodowe – funkcja

- ▶ Zasada prawdy materialnej nie ma charakteru absolutnego – są wartości istotniejsze od interesu wymiaru sprawiedliwości i realizacji celów procesu.
- ▶ Nie wszystkie informacje możliwe do pozyskania będą mogły być wykorzystane w procesie.
 - ▶ czynność dowodowa przeprowadzona wbrew zakazom dowodowym nie może być podstawą rozstrzygnięcia.

Zakazy dowodowe – rodzaje

prof. Waltosia

- ▶ zakazy dowodzenia określonych faktów
 - ▶ zupełne i bezwarunkowe
 - ▶ zupełne i warunkowe
- ▶ zakazy dowodzenia za pomocą pewnych dowodów
 - ▶ warunkowe
 - ▶ bezwarunkowe
- ▶ zakazy stosowania określonych metod dowodzenia

prof. Grzegorzcyka i prof. Tylmana

- ▶ zupełne
- ▶ niezupełne
- ▶ bezwzględne
 - ▶ zakaz przesłuchiwanie w charakterze świadka określonych osób
 - ▶ zakaz korzystania z niektórych innych niż świadek źródeł i środków dowodowych
 - ▶ zakazy związane z uzyskaniem oświadczenia dowodowego przy zastosowaniu niedopuszczalnych metod przesłuchania
- ▶ względne

Zakazy dowodowe wg. prof. Waltosia (podział taki sam jak w podręczniku prof. Skorupki)

Zakazy dowodowe

Fakty

1. zupełne i bezwarunkowe
2. zupełne i warunkowe

Dowody

1. bezwarunkowe
2. warunkowe

Metody

Systematyka zakazów dowodowych wg. T. Grzegorczyka i J. Tylmana

Zakazy dowodowe

```
graph TD; A[Zakazy dowodowe] --> B[zupełne]; A --> C[niezupełne]; B --> D[bezwzględne]; B --> E[względne]; C --> E;
```

zupełne

zakazy zabraniające przeprowadzenia jakiegokolwiek dowodu na daną okoliczność
prof. Waltosia zakazy dowodzenia pewnych faktów

takie, które nigdy nie mogą być uchylone;

bezwzględne

niezupełne

zabraniają **przeprowadzania określonego** dowodu w pewnych warunkach, korzystania z określonego źródła lub środka dowodowego w określony sposób. Możliwe jest dla udowodnienia danej okoliczności sięganie po inne źródło lub środek dowodowy
prof. Waltosia zakazy dowodzenia za pomocą pewnych dowodów oraz określonych metod dowodzenia.

względne

mogą być usunięte przy zachowaniu określonych warunków

Zakazy dowodowe – systematyka i orzecznictwo

SYSTEMATYKA ZAKAZÓW DOWODOWYCH WG. PROF. WALTOSIA I
ZGODNIE Z PODZIAŁEM WSKAZANYM W PODRĘCZNIKU PROF. SKORUPKI

Zakazy dowodzenia faktów

Zupełne i bezwarunkowe

Zupełne –

niedopuszczalne dowodzenie określonych okoliczności jakimikolwiek środkami dowodowymi.

Bezwarunkowe – zakaz dowodowy nie może być uchylony pod żadnym warunkiem

Zupełne i warunkowe

Warunkowe - można uchylić po spełnieniu określonych warunków

Art. 179, 180, 225, 226 k.p.k.

Zakazy dowodzenia faktów

zupełne i bezwarunkowe

1. Zakaz **ponownego dowodzenia przestępstwa**, prawomocnie osądzonego wcześniej, popełnionego przez oskarżonego, który teraz jest sądzony i którego podejrzewa się, że jest recydywistą
 - ▶ Recydywę ustala się na podstawie akt sprawy
 - ▶ Zasada *ne bis in idem*
2. Zakaz dowodzenia **prawa lub stosunku prawnego wbrew ustaleniom konstytucyjnego rozstrzygnięcia innego sądu**, które wiąże sąd karny (art. 8 § 2) np. rozwód – nie można dowodzić, że oskarżony jest w związku z małżeńskim, jeżeli istnieje prawomocne orzeczenie stwierdzające rozwód.
3. **Zakaz dowodzenia treści zeznań świadka**, jeżeli skorzystał on z prawa do odmowy składania zeznań (art. 182) albo został zwolniony z obowiązku ich złożenia (art. 185) – art. 186.
4. Zakaz dowodzenia **przebiegu narady i głosowania nad orzeczeniem** (108 § 1).
5. Zakaz dowodzenia okoliczności **objętych ochroną świadka koronnego**.

Zakazy dowodzenia faktów – zupełne i bezwarunkowe

► Wyrok SA we Wrocławiu z 7.08.2013 r., II AKa 206/13

- Za orzeczenie konstytutywne można uznać tylko takie orzeczenie, które wywołuje skutek prawotwórczy w postaci całkowitej lub częściowej zmiany dotychczasowego stanu prawnego.

► Wyrok SN z 22.01.2014 r., SNO 40/13

- (...) objęty z mocy art. 108 § 1 k.p.k. tajemnicą przebieg narady i głosowania nad orzeczeniem nie powinien być w ogóle przedmiotem dociekań i ustaleń sądu dyscyplinarnego, zarówno w drodze postępowania dowodowego bezpośrednio ukierunkowanego na wyjaśnienie tych kwestii, jak i w drodze pośrednich wnioskowań.

Zakres zakazu dowodowego z art. 186

▶ Wyrok SA w Katowicach z 18.03.2009 r., II AKa 62/08

- ▶ Nie sposób różnicować sytuacji, w której świadek odpowiednio pouczony o prawie odmowy składania zeznań z uprawnienia tego korzysta, od sytuacji, w której na skutek braku dbałości organu procesowego, albo rozmyślnego działania, z uprawnienia tego nie mógł skorzystać, pomimo, że przysługiwało mu ono. Mając na względzie wskazane argumenty, Sąd Apelacyjny opowiada się za trwałą eliminacją z materiału procesowego zeznań uzyskanych od osoby, która następnie w trybie art. 186 § 1 k.p.k. odmówiła ich składania, chyba, że jako wyłączny dysponent swojej woli, świadek podejmie decyzję, aby zeznawać, a tym samym w szczególnej sytuacji może umożliwić wykorzystanie materiału procesowego, który dostarczył zanim złożył oświadczenie, o jakim mowa w art. 186 § 1 k.p.k.
- ▶ Skutek odmowy składania zeznań na podstawie wymienionych przepisów, sięga wstecz, obejmując również zeznania odebrane bez stosownego pouczenia i eliminując je z materiału procesowego.

▶ Postanowienie SN z 30.06.2015 r., V KK 141/15

- ▶ Przepis art. 186 § 1 k.p.k. **nie ustanawia bezwzględnego zakazu przeprowadzenia dowodu, co do treści informacji przekazywanych innym osobom przez świadka korzystającego następnie z prawa do odmowy zeznań**. Zakazem tym objęta jest jedynie treść "uprzednio złożonego zeznania" oraz możliwość dokonania na jego podstawie ustaleń faktycznych. Wolno więc odtwarzać wypowiedzi osoby, która korzysta z prawa odmowy zeznań, jeżeli były one składane spontanicznie poza protokołem przesłuchania w charakterze świadka.

▶ Wyrok SA w Gdańsku z 29.01.2014 r., II AKa 333/13

- ▶ Przewidziany w art. 186 § 1 k.p.k. zakaz dowodowy **nie oznacza wyłączenia możliwości przesłuchiwania osób trzecich na okoliczności, o których zeznawała osoba**, która skorzystała następnie z prawa do odmowy zeznań, nawet gdy są to świadkowie ze słuchu, czerpiący swoje informacje od tego, który skorzystał z uprawnienia wskazanego w przepisie art. 182 § 1 k.p.k.

Zakres zakazu dowodowego z art. 186

► ALE...

Wyrok SA w Krakowie z 17.11.2011 r., II AKa 220/11

Świadek, który skorzysta z prawa odmowy zeznań, **przestaje w sprawie istnieć jako osobowe źródło dowodowe**. Żadne jego wypowiedzi nie mogą być w procesie odtworzone, bez względu na to jak zostały utrwalone, czy to za pomocą protokołu, taśmy magnetofonowej, filmu, fotografii czy innych środków (- utrważeń audiowizualnych - dop. KZS -). Wszelkie próby odtworzenia tych zeznań, zarówno za pomocą świadków jak urządzeń technicznych, są obejściem ustawy. Dopuszczenie możliwości odtwarzania wypowiedzi lub zachowań takiej osoby nie dotyczy jej zeznań, ale wypowiedzi poza procesem.

Zakazy dowodzenia faktów

zupełne i warunkowe

- ▶ **Art. 179 k.p.k.** → zakaz dowodzenia okoliczności, które są informacją niejawną o klauzuli **tajne lub ściśle tajne**
 - ▶ Z tajemnicy może zwolnić **uprawniony organ przełożony** (§ 1)
 - ▶ Wniosek do naczelnego organu administracji rządowej kieruje sąd lub prokurator (§ 3)
 - ▶ Zwolnienia z zachowania tajemnicy można odmówić tylko wtedy, gdyby złożenie zeznania wyrządzić mogło poważną szkodę państwu (§ 3)

Art. 180 § 1 k.p.k. → osoby obowiązane do zachowania w tajemnicy informacji, które są informacją niejawną o klauzuli **zastrzeżone lub poufne** oraz **tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji** mogą odmówić składania zeznań

- **Sąd lub prokurator (w postępowaniu przygotowawczym)** mogą zwolnić z tajemnicy
- Wyrok TK z 13 grudnia 2011 r., K 33/08
- Na postanowienie o zwolnieniu z tajemnicy **przysługuje zażalenie**
- I stopień uprawnienia do tajemnicy

Zakazy dowodzenia faktów

Zupełne i warunkowe

Art. 180 § 2 k.p.k. – tajemnica adwokacka, notarialna, radcy prawnego, doradcy podatkowego, lekarska, dziennikarska lub statystyczna

- ▶ Może zwolnić **tylko sąd** i **tylko wtedy**, gdy
 - ▶ jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości a okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu
- ▶ W postępowaniu przygotowawczym → prokurator składa wniosek o zwolnienie z tajemnicy do sądu;
Rozpoznanie wniosku – w ciągu 7 dni na posiedzeniu niejawnym
- ▶ Na postanowienie sądu przysługuje zażalenie
- ▶ II stopień uprawnienia do tajemnicy

Tajemnica adwokacka i radcowska

► Art. 6. Prawa o adwokaturze

- 1. Adwokat obowiązany jest zachować w tajemnicy wszystko, **o czym dowiedział się w związku z udzielaniem pomocy prawnej.**
- 2. Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej nie może być ograniczony w czasie.
- 3. Adwokata nie można zwolnić od obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej co do faktów, o których dowiedział się udzielając pomocy prawnej lub prowadząc sprawę.
- 4. Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej nie dotyczy informacji udostępnianych na podstawie przepisów ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz. U. z 2016 r. poz. 299 i 615) - w zakresie określonym tymi przepisami.

► art. 3 ustawy o radcach prawnych

- 3. *Radca prawny* jest obowiązany zachować w tajemnicy wszystko, o czym dowiedział się w związku z udzieleniem pomocy prawnej.
- 4. Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej nie może być ograniczony w czasie.
- 5. *Radca prawny* nie może być zwolniony z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej co do faktów, o których dowiedział się udzielając pomocy prawnej lub prowadząc sprawę.
- 6. Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej nie dotyczy informacji udostępnianych na podstawie przepisów ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz. U. z 2014 r. poz. 455 oraz z 2015 r. poz. 1223) - w zakresie określonym tymi przepisami.

Tajemnica notarialna

Art. 18. Prawa o notariacie

- § 1. Notariusz jest obowiązany zachować w tajemnicy okoliczności sprawy, o których powziął wiadomość ze względu na wykonywane czynności notarialne.
- § 2. Obowiązek zachowania tajemnicy trwa także po odwołaniu notariusza.
- § 3. Obowiązek zachowania tajemnicy ustaje, gdy notariusz składa zeznania jako świadek przed sądem, chyba że ujawnienie tajemnicy zagraża dobru państwa albo ważnemu interesowi prywatnemu. W tych wypadkach od obowiązku zachowania tajemnicy może zwolnić notariusza Minister Sprawiedliwości.
- § 4. Obowiązek zachowania tajemnicy nie dotyczy informacji udostępnianych na podstawie przepisów ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz. U. z 2016 r. poz. 299 i 615) - w zakresie określonym tymi przepisami.

Zakres tajemnicy adwokackiej (radcowskiej itp.)

Postanowienie SA w Katowicach z 5.08.2015 r., II AKz 443/15

- ▶ Nie są objęte tajemnicą adwokacką wszystkie te informacje, jakie pozostają w posiadaniu adwokata, a **jedynie te, o których wiadomość powziął wykonując swój zawód.**
- ▶ W rezultacie oznacza to, że z uwagi na wielość ról społecznych w jakich dana osoba może występować w obrocie prawnym, **starannego oddzielenia wymagają przypadki, kiedy występuje ona jako adwokat - realizując określone ustawowo zadania adwokata - a kiedy zaś uczestniczy w obrocie prawnym - zachowując jednak tytuł zawodowy, a nawet posługując się nim - jednakże nie realizując tej roli.** Co zatem istotne, kryterium, które winno być brane pod uwagę przy rozstrzyganiu omawianej kwestii, **nie może sprowadzać się do ustaleniu tytułu zawodowego, jakim dana osoba posłużyła się przy dokonaniu danej czynności, a winno odwoływać się do istoty czynności jaką wówczas przedsiębrała.**

Tajemnica lekarska

Art. 40. 1. Lekarz ma obowiązek zachowania w tajemnicy informacji związanych z pacjentem, a także z rodziną, w związku z wykonywaniem zawodu.

2. Przepisu ust. 1 nie stosuje się, gdy:

1. tak stanowią ustawy;
2. badanie lekarskie zostało przeprowadzone na żądanie uprawnionych, na podstawie odrębnych ustaw, organów i instytucji; wówczas lekarz jest obowiązany poinformować o stanie zdrowia pacjenta wyłącznie te organy i instytucje;
3. zachowanie tajemnicy może stanowić niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia pacjenta lub innych osób;
4. pacjent lub jego przedstawiciel ustawowy wyraża zgodę na ujawnienie tajemnicy, po uprzednim poinformowaniu o niekorzystnych dla pacjenta skutkach jej ujawnienia;
5. zachodzi potrzeba przekazania niezbędnych informacji o pacjencie lekarzowi sądowemu;
6. zachodzi potrzeba przekazania niezbędnych informacji o pacjencie związanych z udzielaniem świadczeń zdrowotnych innemu lekarzowi lub uprawnionym osobom uczestniczącym w udzielaniu tych świadczeń.

2a. W sytuacjach, o których mowa w ust. 2, ujawnienie tajemnicy może nastąpić wyłącznie w niezbędnym zakresie. W sytuacji, o której mowa w ust. 2 pkt 4, zakres ujawnienia tajemnicy może określić pacjent lub jego przedstawiciel ustawowy.

3. Lekarz, z zastrzeżeniem sytuacji, o których mowa w ust. 2 pkt 1-5, jest związany tajemnicą również po śmierci pacjenta, **chyba że zgodę na ujawnienie tajemnicy wyrazi osoba bliska** w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta. Osoba bliska wyrażająca zgodę na ujawnienie tajemnicy może określić zakres jej ujawnienia, o którym mowa w ust. 2a.

3a. Zwolnienia z tajemnicy lekarskiej, o którym mowa w ust. 3, nie stosuje się, jeśli ujawnieniu tajemnicy sprzeciwi się inna osoba bliska w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta.

4. Lekarz nie może podać do publicznej wiadomości danych umożliwiających identyfikację pacjenta bez jego zgody.

Tajemnice zawodowe w orzecznictwie

Postanowienie SA w Katowicach z 19 VI 2013 r. (II AKz 303/13)

Doniosłość społeczna zawodów objętych przepisem art. 180 § 2 k.p.k. sprawia, że **decyzja o zwolnieniu z tajemnicy zawodowej nie może być traktowana jak formalność**. Należy zatem starannie rozważyć okoliczności konkretnej sprawy i podejmować decyzję o zwolnieniu z obowiązku zachowania tajemnicy **tylko wtedy, gdy ujawnienie okoliczności objętych tą tajemnicą jest rzeczywiście nieodzowne dla zapewnienia prawidłowego orzekania, gdyż brak jest w tym przedmiocie innych, wystarczających dowodów**.

Już we wniosku prokurator powinien wskazać na istnienie przesłanek warunkujących wydanie pozytywnego rozstrzygnięcia w zakresie zwolnienia z tajemnicy zawodowej. Obowiązkiem wnioskodawcy jest zatem podanie na jakiej podstawie faktycznej wywodzi, że zwolnienie z tajemnicy jest niezbędne dla wymiaru sprawiedliwości, a okoliczności nie można ustalić na podstawie innych dowodów. Sąd w takiej sytuacji jest zobowiązany zweryfikować takie twierdzenie opierając się na przedstawionych mu dowodach.

Tajemnice zawodowe w orzecznictwie

Postanowienie SA w Katowicach z 13 IV 2011 r. (II AKz 232/11)

- ▶ Decyzja o zwolnieniu z obowiązku tajemnicy służbowej notariusza nie może mieć jedynie na celu nadanie śledztwu kierunku, **a prowadzić ma wyłącznie do udowodnienia w miarę dokładnie określonego faktu.**

Postanowienie SA we Wrocławiu 4 XI 2010 r. (II AKz 588/10)

- ▶ Funkcją zakazów związanych z tajemnicami zawodu adwokata, radcy prawnego, notariusza, lekarza, dziennikarza nie jest ochrona interesów osób, które te zawody wykonują, lecz nade wszystko **ochrona osób, które w zaufaniu do publicznych funkcji adwokata, radcy prawnego, notariusza, lekarza, dziennikarza powierzają im wiedzę o faktach, z którą nie chcą na ogół dzielić z innymi osobami.** Gwarancja zachowania informacji w tajemnicy jest podstawą wzajemnego zaufania i warunkiem swobodnego wykonywania wyżej wskazanych zawodów.
- ▶ Sąd **nie może uchylić** tajemnicy radcowskiej **blankietowo** i **objąć tą decyzją wszelkie dokumenty zawarte w zabezpieczonym zbiorze**, lecz może to uczynić **jedynie wobec tych dokumentów, które zawierają informacje dotyczące konkretnego przedmiotu objętego postępowaniem** (konkretnych faktów, które mogą być istotne dla rozstrzygnięcia. To prokurator ma kierując do sądu wnioski o uchylenie tajemnicy wskazać te dokumenty i uwiarygodnić, że zawierają właśnie takie informacje.

Zakazy dowodzenia faktów

Zupełne i warunkowe

Art. 180 § 3 – 5 k.p.k. – tajemnica dziennikarska

Może zwolnić **tylko sąd** i **tylko wtedy**, gdy jest to niezbędne dla dobrego wymiaru sprawiedliwości a okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu.

Zwolnienie **nie może dotyczyć**:

1. danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego (tzw. anonimów);
 2. osób udzielających informacji opublikowanych lub przekazanych do opublikowania, jeżeli osoby te zastrzegły nieujawnianie tych danych
- ▶ Art. 180 § 3 k.p.k. nie stosuje się w przypadku przestępstw, o których mowa w art. 240 § 1 k.k. (zabójstwo, zamach, zakładnictwo itp.)
 - ▶ III stopień uprawnienia do tajemnicy

Tajemnica dziennikarska

Art. 15.1. Autorowi materiału prasowego przysługuje prawo zachowania w *tajemnicy* swego nazwiska.

2. Dziennikarz ma obowiązek zachowania w *tajemnicy*:

1) danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze, jak również innych osób udzielających informacji opublikowanych albo przekazanych do opublikowania, jeżeli osoby te zastrzegły nieujawnianie powyższych danych,

2) wszelkich informacji, których ujawnienie mogłoby naruszać chronione prawem interesy osób trzecich.

3. Obowiązek, o którym mowa w ust. 2, dotyczy również **innych osób zatrudnionych w redakcjach, wydawnictwach prasowych i innych prasowych jednostkach organizacyjnych.**

Art. 16 – zwolnienie z tajemnicy

1. Dziennikarz jest zwolniony od zachowania *tajemnicy* zawodowej, o której mowa w art. 15 ust. 2, w razie gdy informacja, materiał prasowy, list do redakcji lub inny materiał o tym charakterze dotyczy przestępstwa określonego w art. 254 Kodeksu karnego albo autor **lub osoba przekazująca taki materiał wyłącznie do wiadomości dziennikarza wyrazi zgodę na ujawnienie jej nazwiska lub tego materiału.**

2. Zwolnienie, o którym mowa w ust. 1, dotyczy również innych osób zatrudnionych w redakcjach, wydawnictwach prasowych i innych prasowych jednostkach organizacyjnych.

3. Redaktor naczelny powinien być w niezbędnych granicach poinformowany o sprawach związanych z *tajemnicą* zawodową dziennikarza; powierzona mu informację albo inny materiał może ujawnić jedynie w wypadkach określonych w ust. 1.

Tajemnica dziennikarska

Postanowienie SN z 15 XII 2004 r., III KK 278/04

Istnieje wprawdzie bezwzględny zakaz zwalniania dziennikarza od obowiązku zachowania tajemnicy dziennikarskiej w zakresie danych, o jakich mowa w art. 180 § 3 k.p.k., **ale nie oznacza on, że nie można przesłuchać dziennikarza na te okoliczności, jeżeli on sam nie zastrzeżenia się tajemnicą dziennikarską i chce takie zeznania złożyć.** Sąd nie może zwolnić dziennikarza z tajemnicy w tym zakresie, może natomiast przesłuchać go na okoliczności objęte tą tajemnicą, jeżeli dziennikarz sam chce złamać wiążącą go tajemnicę dziennikarską

Dziennikarz nie może sam się zwolnić z tajemnicy dziennikarskiej!

Tajemnica dziennikarska

Postanowienie SN z 20 X 2005 r., II KK 184/05

W przepisie art. 180 § 3 k.p.k. wyrażony jest tzw. bezwzględny zakaz dowodowy, a skoro tak, to sam fakt braku powołania się przez dziennikarza na tzw. tajemnicę anonimatu nie może przesądzać o prawidłowości postępowania sądu, który przesłuchuje dziennikarza na okoliczności objęte anonimatem. Zdaniem składu orzekającego w niniejszej sprawie, wbrew poglądowi wyrażonemu przez Sąd Najwyższy w jednym z orzeczeń, **dziennikarz de lege lata nie może się "sam zwolnić" z tajemnicy dziennikarskiej** ("nie zastaniać się tajemnicą dziennikarską"), co rzekomo miałoby sprawić, że dopuszczalne staje się przesłuchanie takiego świadka na okoliczności objęte tajemnicą dziennikarską. Rzecz bowiem w tym, że zarówno ustawa "profesjonalna", statuująca instytucję tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu, jak też najściślej z nią skorelowana (w zakresie dopuszczalności zwolnienia dziennikarza od obowiązku dochowania tajemnicy dziennikarskiej w postępowaniu karnym, gdy zeznaje on jako świadek) ustawa karna procesowa **nie dopuszczają takiej ewentualności**, choć kwestie związane z tajemnicą dziennikarską zostały w obu tych aktach prawnych uregulowane nader szczegółowo, enumeratywnie wyliczając sytuacje, w których dopuszczalne jest zwolnienie dziennikarza od obowiązku zachowania w tajemnicy danych umożliwiających identyfikację informatorów prasowych.

Zakazy dowodzenia faktów

Zupełne i warunkowe

Art. 225 k.p.k.

- ▶ § 1. Jeżeli kierownik instytucji państwowej lub samorządowej albo też osoba, u której dokonano zatrzymania rzeczy lub u której przeprowadza się przeszukanie, oświadczy, że wydane lub znalezione przy przeszukaniu pismo lub inny dokument **zawiera informacje niejawne lub wiadomości objęte tajemnicą zawodową lub inną tajemnicą prawnie chronioną albo ma charakter osobisty**, organ przeprowadzający czynność przekazuje niezwłocznie pismo lub inny dokument **bez jego odczytania prokuratorowi lub sądowi** w opieczętowanym opakowaniu

- ▶ Tryb ten odnosi się również do znalezionej w toku przeszukania dokumentacji psychiatrycznej (§ 4)
- ▶ Nie obowiązuje w stosunku do pism lub innych dokumentów, które zawierają informacje niejawne o klauzuli zastrzeżone lub poufne albo dotyczą tajemnicy zawodowej lub innej tajemnicy prawnie chronionej, jeżeli **ich posiadaczem jest osoba podejrzana o popełnienie przestępstwa**

Zakazy dowodzenia faktów

Zupełne i warunkowe

Art. 225 § 3 k.p.k.

Jeżeli **obrońca** lub inna osoba, od której żąda się wydania rzeczy lub u której dokonuje się przeszukania, oświadczy, że wydane lub znalezione w toku przeszukania pisma lub inne **dokumenty obejmują okoliczności związane z wykonywaniem funkcji obrońcy**, organ dokonujący czynności pozostawia te dokumenty wymienionej osobie bez zapoznawania się z ich treścią lub wyglądem. Jeżeli jednak oświadczenie osoby nie będącej obrońcą budzi wątpliwości, organ dokonujący czynności przekazuje te dokumenty z zachowaniem rygorów określonych w § 1 sądowi, który po zapoznaniu się z dokumentami zwraca je w całości lub w części, z zachowaniem rygorów określonych w § 1, osobie, od której je zabrano, albo wydaje postanowienie o ich zatrzymaniu dla celów postępowania.

Zakazy dowodzenia faktów

Zupełne i warunkowe

Art. 226 k.p.k.. W kwestii wykorzystania dokumentów zawierających **informacje niejawne lub tajemnicę zawodową**, jako dowodów w postępowaniu karnym, stosuje się odpowiednio zakazy i ograniczenia określone w art. 178-181. Jednakże w postępowaniu przygotowawczym o wykorzystaniu, jako dowodów, dokumentów zawierających tajemnicę lekarską decyduje prokurator.

Czyli:

- ▶ Dokumenty zawierające informacje niejawne o klauzuli tajne lub ściśle tajne (art. 179 k.p.k.)
→ uprawniony organ przełożony na wniosek sądu lub prokuratora
- ▶ Dokumenty zawierające informacje niejawne o klauzuli zastrzeżone lub poufne; związane z wykonywaniem zawodu lub funkcji (art. 180 § 1 k.p.k.) → sąd lub prokurator
- ▶ Dokumenty zawierające informacje obejmujące tajemnicę adwokacką, notarialną itp. (art. 180 § 2 k.p.k.) → **tylko sąd**, jeżeli jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości a okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu
 - Tajemnica lekarska w postępowaniu przygotowawczym → prokurator
- ▶ Tajemnica dziennikarska (art. 180 § 3 k.p.k.) → tylko sąd po spełnieniu przesłanek z art. 180 § 2 i 3 k.p.k.

Tajemnice z art. 179 – 180

Tajemnica
niejawna i ściśle tajne
(art. 179)

- **uprawniony organ przełożony** na wniosek sądu lub prokuratora

- odmowa: gdy zwolnienie z tajemnicy wyrządziłoby poważną szkodę państwu

tajemnica
dziennikarska (art.
180 § 3 – 5)

tzw. anonimów, zwolnienie z tajemnicy nie może dotyczyć informacji o autorach materiału prasowego/osobach udzielających informacji

tajemnica adwokacka,
radcowska, notarialna,
lekarska (art. 180 § 2)

- **tylko sąd** na wniosek prokuratora

- gdy jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości, a okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu

tajemnica o klauzuli zastrzeżone i
poufne oraz związana z
wykonywaniem zawodu lub funkcji (art.
180 § 1)

- sąd lub prokurator

- „dla dobra wymiaru sprawiedliwości”

Zakazy dowodzenia za pomocą określonych środków i źródeł dowodowych

Bezwarunkowe

1. art. 178 pkt. 1 k.p.k.
2. art. 178 pkt. 2 k.p.k.
3. art. 178a k.p.k.
4. art. 196 § 1 k.p.k.
5. art. 199 k.p.k.
6. art. 52 ust. 1 ustawy z 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego

Warunkowe

zakaz przesłuchiwania świadków, z:

1. art. 182 k.p.k.
2. art. 185 k.p.k.
3. art. 582 § 1 k.p.k.

świadek może nie skorzystać z przysługującego mu uprawnienia – dlatego warunkowe

Zakazy dowodzenia za pomocą określonych środków dowodowych

Bezwarunkowe

1. Przestępowania jako świadka obrońcy albo adwokata lub radcy prawnego udzielającego pomocy zatrzymanemu co do faktów, o których dowiedział się udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę (art. 178 pkt. 1 k.p.k.)
 - ▶ Konsekwencja prawa do obrony → art. 42 ust. 2 Konstytucji
2. Przestępowania jako świadka duchownego co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi (art. 178 pkt. 2 k.p.k.)
 - ▶ Konsekwencja prawa do wolności wyznania
3. Przestępowania jako świadka mediatora, co do faktów, o których dowiedział się od oskarżonego lub pokrzywdzonego prowadząc postępowanie mediacyjne, z wyłączeniem informacji o przestępstwach z art. 240 § 1 k.k. (art. 178a k.p.k.)

Zakazy dowodzenia za pomocą określonych środków dowodowych

Bezwarunkowe

3. Zakaz powoływania jako biegłych osób, o których mowa w art. 196 § 1 k.p.k.
4. Zakaz wykorzystania w procesie złożonego wobec biegłego albo wobec lekarza udzielającego pomocy medycznej oświadczenia oskarżonego co do zarzucanego mu czynu (art. 199 k.p.k. Ważne! → Art. 199a k.p.k.)
5. Zakaz przesłuchiwania osób zobowiązanych do zachowania tajemnicy w zakresie ochrony zdrowia psychicznego jako świadków na okoliczność przyznania się osoby z zaburzeniami psychicznymi do popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary (art. 52 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego)

Zakazy dowodzenia za pomocą określonych źródeł dowodowych bezwarunkowe

Wyrok SN z 24 I 2008 r. (V KK 230/07)

Z art. 199 k.p.k. złożone wobec biegłego albo wobec lekarza, udzielającego pomocy medycznej, oświadczenia oskarżonego, dotyczące zarzucanego mu czynu, **nie mogą stanowić dowodu (...)** niezależnie od ich treści. Wskazać trzeba, że w tym zakresie lekarz **nie może zostać zwolniony z tajemnicy lekarskiej na podstawie art. 180 § 2 k.p.k., gdyż art. 199 k.p.k. stanowi lex specialis.** Oświadczenie złożone wobec lekarza nie może stanowić dowodu także wówczas, gdy złożone zostało przed formalnym postawieniem sprawcy w stan podejrzenia.

Wyrok SN z 28 VI 2012 r. (III KK 366/11)

(...) Chodzi o przypadki **udzielania tej pomocy samemu oskarżonemu a nie innym osobom np. pokrzywdzonemu.** Oświadczenia sprawcy czynu zabronionego chroni zakaz dowodowy bez względu na to, czy przedstawiono mu zarzut jego popełnienia czy nie. Reguła określona w art. 199 k.p.k. nie stoi na przeszkodzie przesłuchaniu w charakterze świadka lekarza, który na miejscu zdarzenia udzielał pomocy medycznej pokrzywdzonemu lub innym osobom.

Wyrok SA w Szczecinie z 18.02.2015 r., II AKa 270/14

Ani osoba wnioskodawcy, ani kierunek przesłuchania (na korzyść oskarżonego) nie pozwalają na obejście zakazu dowodowego (art. 178 pkt 1).

Ważne – zakaz dowodowy z art. 199

Wyrok SA w Katowicach z 21 X 2013 r. (II AKa 334/13)

Przepis art. 199 k.p.k. nie zawiera wyraźnie i wprost sformułowanego bezwzględnego zakazu dowodowego, który dotyczyłby pielęgniarce udzielającej oskarżonemu, czy podejrzanemu, pomocy medycznej. Niemniej jednak, wydaje się, że tenże zakaz dowodowy winien obejmować także wszelkie oświadczenia składane pielęgniarkom w trakcie udzielania przez nie pomocy medycznej oskarżonemu, bądź podejrzanemu, a nawet osobie, która jeszcze takiego statusu w procesie nie uzyskała. (...) Wówczas to m.in. **pielęgniarka**, co wynika wprost z ustawy o zawodzie pielęgniarki i położnej, zobowiązana jest do sporządzenia stosownej dokumentacji i samodzielnego udzielenia w określonym zakresie świadczeń zapobiegawczym (...). **Możliwość przesłuchania pielęgniarki na okoliczność złożonych przez oskarżonego oświadczeń dotyczących zarzucanego mu czynu, stanowiłaby bez wątpienia obejście bezwzględnego zakazu dowodowego przewidzianego w art. 199 k.p.k., choć dotyczy on wyłącznie lekarzy i biegłych.**

Zakazy dowodzenia za pomocą określonych środków dowodowych

Warunkowe

1. Zakaz przesłuchiwania w charakterze świadka, który skorzystał z prawa do odmowy zeznań (art. 182 k.p.k.)
 - ▶ osoby najbliższe – art. 115 § 11 k.k. - ochrona wartości rodzinnych
 - ▶ Osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu
 - ▶ świadek, który w odrębnej sprawie jest oskarżony o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem - konsekwencja prawa do nieobciążania się
2. Zakaz przesłuchiwania świadka, który złożył wniosek o zwolnienie od złożenia zeznania, gdyż pozostaje z oskarżonym w szczególnie bliskim stosunku osobistym i którego organ procesowy zwolnił z tego obowiązku (art. 185 k.p.k.)
 - ▶ szczególnie bliski stosunek osobisty – inny niż wynikający z pokrewieństwa, powinowactwa, małżeństwa czy określony w art. 182 k.p.k., ale silnie łączący osobę, która ma być przesłuchana w charakterze świadka z oskarżonym np.: posiadanie wspólnego dziecka
3. Zakaz przesłuchiwania osób korzystających z immunitetu dyplomatycznego, chyba, że wyrażą na to zgodę (art. 581 § 1 k.p.k.) oraz osób objętych immunitetem konsularnym, w zakresie okoliczności, na które rozciąga się immunitet, chyba, że wyrażą zgodę na przesłuchanie (art. 582 § 1 k.p.k.);
 - ▶ Ważne! Art. 191 § 2 k.p.k. – trzeba pouczyć świadka o przysługujących mu uprawnieniach (+ art. 300 § 3)

Art. 182 i 185

Wyrok SA we Wrocławiu z 13.08.2013 r., II AKa 235/13

Przepis art. 182 k.p.k. **ma na celu przede wszystkim ochronę świadka**, który znajduje się w szczególnej sytuacji. Z jednej bowiem strony jest on zobowiązany do składania prawdziwych zeznań pod groźbą odpowiedzialności karnej za składanie zeznań nieprawdziwych, zaś z drugiej jest on w pewien sposób krepowany względami wynikającymi z powiązań rodzinnych.

Wyrok SA w Łodzi z 27.08.2015 r., II AKa 139/15

Pod pojęciem bliskiego stosunku osobistego należy rozumieć wprawdzie inny niż wynikający z więzów pokrewieństwa, powinowactwa czy małżeństwa stosunek określony w art. 182 k.p.k. (w zw. z art. 115 § 11 k.k.), jednakże musi to być również stosunek silnie łączyący z oskarżonym osobę mającą być przesłuchaną w charakterze świadka

Zakazy określonych metod śledczych

1. Niektóre metody są wprost zakazane, a naruszenie zakazu pociąga za sobą zastosowanie swoistych sankcji procesowych:

- ▶ art. 171 § 7 k.p.k. → wyjaśnienia oraz oświadczenia złożone w warunkach wyłączających swobodę wypowiedzi lub uzyskane wbrew zakazom wymienionym w § 5 (przymus, groźba, hipnoza, środki techniczne kontrolujące nieświadome reakcje organizmu itp.) nie mogą stanowić dowodu
- ▶ art. 174 k.p.k. – dowodu z wyjaśnień oskarżonego lub zeznań świadka nie wolno zastępować treścią pism, zapisków lub notatek urzędowych.
- ▶ art. 168a – pozyskanie dowodu w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych, w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności.

2. Zachowanie rygorów formalnych podczas czynności dowodowych wskazanych w k.p.k.

- ▶ art. 208 k.p.k. – oględzin lub badań ciała, które mogą wywołać uczucie wstydu, powinna dokonać osoba tej samej płci, chyba, że łączą się z tym szczególne trudności; inne osoby odmiennej płci mogą być obecne tylko w razie konieczności

3. zakaz korzystania z materiału uzyskanego z podsłuchu przedprocesowego, czy procesowego w zakresie, w jakim wkroczo w jego toku poza, określone w postanowieniu sądu o jego zarządzeniu, granice podmiotowe lub przedmiotowe tego podsłuchu;

- ▶ W konsekwencji, dowody uzyskane w trakcie kontroli rozmów poza jej zakresem podmiotowym i przedmiotowym, określonym przez sąd, nie mogą być wykorzystane w procesie, a więc nie mogą stanowić dowodu, chyba, że uzyska się w trakcie kontroli zgodę następczą sądu

Zakazy określonych metod śledczych

art. 171

§ 5. Niedopuszczalne jest:

- 1) wpływanie na wypowiedzi osoby przesłuchiwanej za pomocą przymusu lub groźby bezprawnej,
- 2) stosowanie hipnozy albo środków chemicznych lub technicznych wpływających na procesy psychiczne osoby przesłuchiwanej albo mających na celu kontrolę nieświadomych reakcji jej organizmu w związku z przesłuchaniem.

§ 7. Wyjaśnienia, zeznania oraz oświadczenia złożone w warunkach wyłączaających swobodę wypowiedzi lub uzyskane wbrew zakazom wymienionym w § 5 nie mogą stanowić dowodu.

► **swoboda wypowiedzi** – wszystkie trzy etapy procesu psychicznego prowadzącego do oświadczenia:

1. procesy motywacyjne prowadzące do decyzji woli o przyszłym oświadczeniu dowodowym,
2. podjęcie woli w przedmiocie oświadczenia dowodowego,
3. składanie oświadczenia.

Zakazy określonych metod śledczych

Swobodę wypowiedzi wyłączają:

- ▶ przymus absolutny – wyłącza zdolność decyzji lub możliwości realizacji decyzji woli;
 - ▶ hipnoza, narkoanaliza itp.
 - ▶ zakaz przyjmowania oświadczeń od osoby nietrzeźwej, pod wpływem narkotyków i niektórych lekarstw ograniczających świadomość;
- ▶ przymus nieabsolutny
 - ▶ nacisk na psychikę, który może ale nie musi powodować wyłączenie swobody wypowiedzi;
 - ▶ *vis compulsiva* - posługiwanie się siłą fizyczną, stwarzanie uciążliwych warunków; tortury, nękanie
 - ▶ Swobodę wyłącza także groźba, nielegalna obietnica zmiany sytuacji aktualnie niekorzystnej pod warunkiem złożenia oświadczenia odpowiedniej treści;
- ▶ brak swobody wypowiedzi
 - ▶ muszą zaistnieć takie warunki, które powodują, że – formułując swą wypowiedź – przesłuchiwany ma na uwadze inne okoliczności towarzyszące przesłuchaniu, tak że wypowiedź ta nie jest wyrazem tylko jego woli, gdyż jest ona skrepowana poprzez owe okoliczności, albo znajduje się on w stanie, w którym nie może panować nad swoją wolą.

Swoboda wypowiedzi w orzecznictwie

Wyrok SA w Lublinie z 20 XII 2005 r. (II AKa 278/05)

Problematyka swobody wypowiedzi osoby przesłuchiwanej, a w szczególności oskarżonego wymaga każdorazowej drobiazgowej oceny. Nie można bowiem stwarzać precedensu, że każde niewygodne, z punktu oceny winy oskarżonego, wyjaśnienia złożone w postępowaniu przygotowawczym można skutecznie odwołać, stawiając zarzut, iż zostały one złożone w warunkach wyłączających swobodę wypowiedzi, w wyniku niewłaściwej postawy przesłuchującego. **Brak możliwości skontaktowania się z adwokatem, nie może automatycznie decydować o braku swobody wypowiedzi.** Uniemożliwienie przez przesłuchującego kontaktu z obrońcą może być uznane za uchybienie procesowe w rozumieniu art. 438 pkt 2, lecz ocena, czy miało ono wpływ na treść wyroku, może być podjęta jedynie na podstawie analizy całokształtu materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie.

→ doktryna Salduz – patrz następny slajd

Doktryna *Salduz*

- ▶ Dopuszczalność dowodowego wykorzystania samoobciążających wyjaśnień złożonych przez oskarżonego na wczesnym etapie postępowania zanim uzyskał on możliwość skonsultowania się z obrońcą.
- ▶ Z art., 6 EKPC należy wywodzić prawo do zapewnienia podejrzanemu dostępu do obrońcy od pierwszego przesłuchania go przez policję, chyba że w konkretnej sprawie zachodzą okoliczności przemawiające za potrzebą ograniczenia tego prawa.
- ▶ Prawo oskarżonego będzie naruszone, jeżeli samoobciążające wyjaśnienia złożone w czasie przesłuchania podejrzanego bez zapewnienia mu dostępu do obrońcy zostaną użyte dla wydania wyroku skazującego.
- ▶ Naruszenie prawa do korzystania z pomocy obrońcy nie oznacza automatycznej nierzetelności postępowania, ale ETPC bada, jakie znaczenie miał ten dowód dla wydania wyroku.

Do kogo skierowany zakaz dowodowy z art. 171 (zakaz tortur)?

Wyrok SA w Krakowie z 8 X 2008 r. (II AKa 92/08)

„Prywatne tortury”

Przepis art. 171 § 7 k.p.k. nie ma zastosowania do dowodu z utrwalenia dźwiękowego wypowiedzi osoby torturowanej w ramach "przesłuchania" między przestępcami, wykonanego dla celów grupy przestępczej. Przepis ten jest adresowany wyłącznie do organów procesowych i oświadczeń składanych na użytek procesu. Zabraniać dowodzenia takim środkiem, legalnie uzyskanym przez organy ścigania, byłoby jak zabronić dowodu z zeznań osób, które słyszały wypowiedzi torturowanego.

Zakaz dowodowy z art. 174

Wyrok SN z 19.04.2015 r., V KK 354/15

- ▶ Artykuł 174 k.p.k. **nie zabrania wykorzystania, obok wyjaśnień, notatek urzędowych sporządzonych z tzw. rozpytania osoby, która następnie została przesłuchana w charakterze np. oskarżonego.** Nie dochodzi wówczas do "zastąpienia" dowodu w rozumieniu art. 174 k.p.k. Analogicznie należy ocenić sytuację, w której za akceptacją osoby przesłuchiwanej następuje tzw. wklejenie treści takiej notatki do protokołu z jej wyjaśnień i tym samym po prostu uczynienie tej treści integralną częścią tych wyjaśnień. W takiej sytuacji bowiem zabieg tzw. wklejenia treści notatki ma charakter wyłącznie "techniczny".

Wyrok SA w Gdańsku z 24.11.2015 r., II AKa 272/15

- ▶ Pisemne oświadczenie oskarżonego przesłane do Sądu orzekającego może być uznane zarówno jako "informacja" o dowodzie, jak i wykorzystane nie "zamiast", lecz "obok" składanych przezeń wyjaśnień, co nie wchodzi w zakres zakazu, o jakim mowa w art. 174 k.p.k.
- ▶ Przeprowadzenie dowodu z tego oświadczenia staje się obowiązkiem Sądu orzekającego, gdy zawiera istotne okoliczności dla rozstrzygnięcia o winie współoskarżonych, w szczególności gdy potwierdza ich linię obrony.

Art. 168a a zakazy dowodowe w procesie karnym

- ▶ Dowodu nie można uznać za niedopuszczalny wyłącznie na tej podstawie, że został uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 Kodeksu karnego, **chyba że** dowód został uzyskany **w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych, w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności.**
- ▶ Zasada – dopuszczalność w procesie dowodów uzyskanych z naruszeniem KPK lub KK
- ▶ Dwa wyjątki:
 - ▶ zakaz dowodowy dotyczący funkcjonariuszy publicznych, którzy pozyskali dowód w związku z pełnieniem czynności służbowych
 - ▶ zakaz dowodowy dotyczący podmiotu innego niż funkcjonariusz publiczny, który uzyskał dowód w związku z pełnieniem czynności służbowych

Art. 168a a zakazy dowodowe w procesie karnym

Z konstytucyjnej zasady legalizmu wynika obowiązek działania organów państwa na podstawie i w granicach prawa. Jednocześnie wynika z tego domniemanie, że organy te działają zgodnie z prawem, a ustawodawca (ani organy stosujące prawo) nie mogą z góry zakładać, że funkcjonariusze państwa mogą naruszać określone normy prawne. *Organy państwa nie powinny jednak z góry podważać zasady domniemania praworządności ich działania*, a art. 168a jest dokonaniem niejako pro futuro zakwestionowaniem domniemania praworządności. **Ustawodawca w tym przepisie nie tylko zauważa, że organy władzy publicznej – skądinąd odpowiadające za praworządne postępowanie – mogą postępować w sposób niezgody z prawem, ale z góry to akceptuje.** Co więcej, nakazuje wymiarowi sprawiedliwości opieranie swojej działalności na niepraworządnym działaniu organów władzy publicznej. (por. wniosek RPO o zbadanie zgodności z Konstytucją art. 168a

<https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wniosek%20do%20TK%20owoce%20zatrute%20drzewa%20art%20art.%20168a%20%20KPK%206.05.2016.pdf>)

Art. 168a a zakazy dowodowe w procesie karnym

- ▶ Zasada przewidywalności procesu oznacza, że każdy, kto zapozna się z przepisami regulującymi przebieg postępowania powinien mieć możliwość ustalenia tego, w jaki sposób może być prowadzone i jakie są jego nieprzekraczalne granice. Art. 168a dekonstruuje możliwość przewidywania sposobu działania organów władzy publicznej, ponieważ legitymizuje działania niegodne z prawem, pozwalając na budowanie strategii procesowej prokuratury w oparciu o dowody bezpośrednio nielegalne.
- ▶ Argument, że funkcjonariusze państwa pozyskujący dowody nielegalnie mogą ponosić odpowiedzialność karną za swoje działania jest *trudny do obrony*. Należy bowiem uwzględnić art. 137 § 2 ustawy prawo o prokuraturze. Zgodnie z tym przepisem *nie stanowi przewinienia dyscyplinarnego działanie lub zaniechanie prokuratora podjęte wyłącznie w interesie społecznym*. Do wyłączenia odpowiedzialności prokuratora należy przyjąć, że pozyskując dowody z naruszeniem przepisów, działał wyłącznie w obronie „większego dobra”, co jednocześnie uniemożliwia pociągnięcie go do odpowiedzialności prawnej. Zgodnie z art. 143 § 1 prawa o prokuraturze *jeżeli przewinienie dyscyplinarne wyczerpuje znamiona przestępstwa, sąd dyscyplinarny wydaje zezwolenie na pociągnięcie prokuratora do odpowiedzialności karnej*. Zestawienie obu przepisów w powiązaniu z art. 168a prowadzi do wniosku, że wprowadzona została konstrukcja wtórnie legalizująca bezprawne działanie organów władzy publicznej.

Eliminowanie z procesu karnego dowodu zebranego w sposób sprzeczny z ustawą

- ▶ Do przeczytania dla chętnych – artykuł prof. Skorupki „Eliminowanie z procesu karnego dowodu zebranego w sposób sprzeczny z ustawą”, PiP 2011, nr 3, s. 80-85.
- ▶ Dowody zebrane w sposób sprzeczny z ustawą są niekonstytucyjne. Na ich podstawie nie powinno się ustalać faktów ani podejmować decyzji procesowych.
- ▶ Nie mogą stanowić podstawy działania organów postępowania karnego i powinny być niezwłocznie usunięte.
- ▶ K.p.k. nie posługuje się pojęciem „wyeliminowania bądź usunięcia dowodu”.
 - ▶ Konsekwencje uzyskania wadliwego dowodu to np. stwierdzenia „nie mogą stanowić dowodu” (art. 171 § 7 k.p.k.), „nie stanowi dowodu” (art. 196 § 2 k.p.k.), „zniszczenie” (art. 238 § 3 k.p.k.), itp.

Eliminowanie z procesu karnego dowodu zebranego w sposób sprzeczny z ustawą

- ▶ W k.p.k. nie określono trybu stwierdzania niedopuszczalności dowodu
 - ▶ T. Grzegorzczak → to czy dowód został zebrany w sposób sprzeczny z ustawą stwierdza dopiero sąd w uzasadnieniu wydanego orzeczenia
- ▶ Szczególnie odczuwalny w postępowaniu przygotowawczym, gdzie przeprowadza się większość tzw. wrażliwych czynności dowodowych, ingerujących w wolności i prawa jednostki (zatrzymanie rzeczy, przeszukanie osoby lub pomieszczenia, podsłuch telefoniczny, inna kontrola informacji). Nawet jeżeli zostały one przeprowadzone niezgodnie z ich celem i wymogami określonymi w k.p.k. to i tak dostarczają informacji wykorzystywanych jako dowody do dokonywania ustaleń faktycznych i podejmowania decyzji procesowych.
 - ▶ Nie powinno tak być. Z uwagi na fakt, że informacje zebrano w sposób sprzeczny z ustawą, powinny one zostać usunięte z procesu

Eliminowanie z procesu karnego dowodu zebranego w sposób sprzeczny z ustawą (kwestia nierozstrzygnięta)

- ▶ Podstawa prawna → art. 51 ust. 4 Konstytucji
 - ▶ Sporne zagadnienie; niektórzy autorzy wskazują art. 45 ust. 1 Konstytucji i art. 6 EKPC
 - ▶ Por. A. Lach, *Dopuszczalność dowodów uzyskanych z naruszeniem prawa w postępowaniu karnym*, PiP 2014, nr 10
- ▶ Prof. Skorupka → tryb, w jakim należałoby eliminować dowody zebrane w sposób sprzeczny z ustawą powinien zostać wprowadzony już w postępowaniu przygotowawczym.
 - ▶ Legitymacja do złożenia stosownego wniosku powinna przysługiwać stronom postępowania przygotowawczego (por. art. 299 k.p.k.)
 - ▶ Jeżeli dowód został zebrany przez Policję lub inny nieprokuratorski organ → wniosek o jego usunięcie powinien być kierowany do prokuratora
 - ▶ Jeżeli dowód zostałby zebrany przez prokuratora → wniosek o jego usunięcie kierowany do sądu; a zażalenie na postanowienie tego sądu rozpoznawałby jego inny równorzędny skład (tzw. instancja pozioma)
- ▶ W postępowaniu głównym
 - ▶ Wniosek powinien móc zgłosić strony – w tym także oskarżyciel publiczny
 - ▶ Skierowany do sądu rozpoznającego sprawę; zażalenie na postanowienie tego sądu → na zasadach ogólnych, do sądu wyższej instancji